

БАНКАРСКА СУПЕРВИЗИЈА

Зашто банкарска супервизија у Централној банци

Супервизија, односно надзор над пословањем банака, у савремено доба заокупља посебну пажњу домаће и међународне јавности. Промјене у окружењу наводе на нови приступ у начину провођења и уређења савремене банкарске супервизије. Глобализација економије и либерализација финансијских трансакција, технолошке иновације и нови финансијски производи и актери (електронско банкарство, велики финансијски кон-

Пише:
Вицегувернер ЦББиХ
Кемал Козарић

гломерати и слично) узрокују и појаву нових ризика у пословању банака, те тако и потребу да банке на ефикасан начин контролишу управљање овим ризицима. У овом контексту је настао и нови нацрт Акта о адекватности капитала Базелског комитета за банкарску супервизију (тзв. Базел II), који има нови проактивни приступ супервизији банака, гдје би супервизори били укључени не само у контролу пословања, него и у управљање ризицима са којима се банке суочавају у току пословања, што ће, између осталог, захтијевати и вјештину и додатну обуку супервизора. Супервизија банака у свијету има исте глобалне циљеве, очување стабилности, поузданости и ефикасности цијелокупног монетарног и финансијског система, тј. одржавање макро и микроекономске стабилности. У пракси су, међутим, различити начини на који ће се супервизија водити и модалитети уређења и они овисе о развијености економије, банкарског и цијелокупног финансијског сектора, те макроекономском окружењу и политичком уређењу. Савремена супервизија тако мора одговорити на све изазове у окружењу и промјене у банкарској индустрији, који неминовно утичу и на БиХ. Специфичан политички контекст земље која пролази кроз буран период транзиције са планске на тржишно оријентисану економију, те комплексно уређење банкарске супервизије, наводи на потребу тражења специфичног рјешења за савремено уређење банкарске супервизије у нашој земљи. Досадашњи подијелени систем на ентитетском нивоу, са двије агенције за банкарство, уз лабаву координацију Централне банке БиХ (ЦББиХ), те три закона о банкама у једној држави, није одговарајућа основа за стварање модерне и ефикасне банкарске супервизије. У

последње двије године интензивирани су расправе у нашој земљи о начину интегрисања банкарске супервизије, те је потекла идеја о стављању банкарске супервизије "под кишобран" ЦББиХ. Постоји велики број аргумената у прилогу оваквом начину уређења. Наиме, иако се у развијеним

земљама свијета може уочити тренд ка уједињењу супервизије за цијели финансијски сектор (банкарство, осигурање, хартије од вриједности) с обзиром на то да се у

савремена доба бришу традиционалне границе подјеле унутар сектора у финансијском систему, у исто вријеме се земљама у развоју сугерише да надзор над пословањем банака задрже централне банке. Тако су у већини случајева земље Централне и Источне Европе, као и све државе настале распадом бивше Југославије, додијелиле надзор над пословањем банака у искључиву надлежност својих централних банака, сматрајући да је стабилно и сигурно пословање банака од изузетне важности за развој сигурне и стабилне економије, те да су централне банке најпоузданије у провођењу овог задатка. Истовремено, подаци прикупљени у току супервизије значајни су за остале важне функције централне банке, као на примјер, одржавање платних система и управљање кризом. Постоји бојазан да, уколико није ни на који начин укључена у супервизију, централној банци постаје изузетно тешко да надзире дешавања у финансијском систему и тако проводи један од основних задатака, а то је очување стабилности цијелокупног финансијског сектора. У случају БиХ, овај задатак постаје сложенији и јача потреба да ЦББиХ има директни увид у стање и пословање банкарског сектора у цијелој земљи, посебно када се има на уму да ЦББиХ послује према принципу аранжмана валутног одбора и да не може дјеловати као зајмодавац у крајњој нужди. На недавно одржаној конференцији о аранжману валутног одбора у БиХ почетком ове године, изнесено је мишљење да овакво уређење не ствара препреке да ЦББиХ буде одговорна и за супервизију банака. Напротив, у случају аранжмана валутног одбора мања је опасност за појаву конфликта интереса између монетарне политике и процеса супервизије. Чињеница је да су предности

интегрисане супервизије вишеструке: смањење трошкова с обзиром на величину банкарског сектора који је предмет супервизије, консолидацију и смањење броја активних банака, могућност успостављања јединственог регулаторног оквира и тако јединствено и истовремену примјену закона и подзаконских аката, те успостављање ефикасне супервизије на консолидованој основи, што постаје значајније како се јављају нови актери на финансијском тржишту у БиХ и како банке шире пословања и уводе нове производе. У блиској будућности, како се буде развијало финансијско тржиште у БиХ, јавиће се потреба за интегрисаном супервизијом цијелокупног финансијског сектора. ЦББиХ је институција која има ауторитет и углед које је стекла у успостављању и очувању монетарне стабилности у земљи и у успјешној provedби великих реформи, попут увођења конвертибилне марке, реформе платног система и слично. ЦББиХ је независна институција, што има великог значаја за провођење ефикасне банкарске супервизије, а што је и један од захтјева основног принципа за ефикасну супервизију банака Базелског комитета. Такође, ЦББиХ има одговарајућу организацију која одражава регионалну покривеност БиХ. Тако би контрола на терену (off-site супервизија) била у потпуности и континуирано осигурана кроз присуство ревизора унутар организационих јединица ЦББиХ, док би издавање лиценци, регулатива и слично било у надлежности засебног тијела за банкарску супервизију при ЦББиХ. Захваљујући аутономији, средствима и подацима које прикупља, ЦББиХ је у бољој позицији да имплементује унификовану супервизију, укључујући и небанкарске финансијске институције. Дакле, не постоји алтернатива за БиХ у овом политичком и економском моменту него да банкарска супервизија буде успостављена унутар ЦББиХ. У којој ће конкретной форми бити уређена супервизија банака под окриљем ЦББиХ зависи о низу фактора, али је чињеница да је потребно што прије успоставити формалну, институционализовану координацију банкарске супервизије на нивоу БиХ. Даље расправе без конкретне акције само продубљују неизвјесност и остављају утисак несигурности у банкарски сектор што не иде у прилог ни банкарској индустрији, нити, у крајњем случају, комитентима, односно грађанима БиХ.

Л. Фернелиус: Бх. платни систем здрав, сигуран, надоградив и поуздан

Босанскохерцеговачки платни систем је здрав, сигуран, надоградив и поуздан. Како банке буду уводиле нове услуге, тако ће и он морати бити надограђиван, оцијенио је **Леонард Фернелиус**, савјетник за платне системе којег је ангажовао Financial Services Volunteer Corps (ФСВЦ). На молбу бившег председника САД **Џорџа Буша**, **Џон Вајтхед** и **Сајрус Венс** су 1990. године основали ФСВЦ да би одговорили захтјевима за пружање техничке помоћи при развоју финансијских система земаља Централне и Источне Европе. Протеклих година, ФСВЦ је активности проширио и на југоисточну Азију, а од 2002. године пружа техничку помоћ при обнови и развоју финансијског система у Афганистану. Активности организације усмјерене су на развој централног банкарства, комерцијалног банкарства, тржишта капитала и других сектора који чине срж финансијских система земаља у транзицији. ФСВЦ је у протеклих 13 година имплементовао 1.100 пројеката у 30 земаља у транзицији пружањем услуга 2.100 волонтера што је резултовало у помоћи вриједној 155 милиона америчких долара. ФСВЦ је од јула 2002. године активан у БиХ и дјелује на основу уговора о сарадњи с Америчком агенцијом за међународни развој (УСАИД). Активности су до сада већином биле усмјерене на пројекте техничке помоћи у супервизији банака и осигурању депозита. У разговору Фернелиус, између осталог, говори о активностима у оквиру овог пројекта, те оцјењује платни систем БиХ. Наиме, постоји десет основних принципа који се примјењују за платне системе широм свијета. Ријеч је о кључним карактеристикама које сваки платни систем мора задовољити, а сврха ових принципа је да се користе као универзална директива широм свијета, за постизање што ефикаснијег и сигурнијег платног система.

Шта је сврха ваше посјете ЦББиХ?

Долазио сам и прије у БиХ. Ово је, уствари, моја дванаеста посјета БиХ и сматрам да, иако ме овог пута ангажовао ФСВЦ, а не као до сада Међународни монетарни фонд (ММФ), представља наставак програма који је почео 1998, односно 1999. године реформом платног система. Као што је познато, прије тога све трансакције клијената ишле су посредством завода за платни промет. Они су имали стриктна правила и користили су систем пословања преко само једног рачуна. То није тржишна економија, те је Влада схватила да мора бити наглашено креирање услова за тржишну економију. Један од услова је био банкарски систем, а тиме и платни систем. Процес реформе је био веома дуг, али као што већ сви знају, од 1. јануара 2001. године, заводи за платни промет су успјешно искључени из бх. платног промета. Овај пут смо усмјерени, не само на промјене, него и на моделирање система како би био усклађен с европским стандардима. Оно што се тражило од мене је да платни систем БиХ овог пута упоредим са основним принципима за платне системе које издаје Банка за

међународна поравнања. То су специфичне ствари које би требале бити дијелом платног система оvdје, како његове правне регулативе, тако и начина његовог рада. Да бих могао испунити упитник о задовољењу критеријума, провео сам двије седмице провјеравајући постојеће процесе које ЦББиХ користи у кореспонденцији са комерцијалним банкама и агенцијама за банкарство. Коначан извјештај доставићу ФСВЦ-у, који ће га потом прослједити ЦББиХ.

Колико је познато, постоји десет основних принципа који се примјењују за систематски важне платне системе широм свијета. Можете ли нам рећи нешто више о овим принципима и о томе колико је бх. платни систем близу или далеко од испуњавања тих принципа?

Вјероватно се половина тих принципа односи на окружење унутар којег бх. платни систем функционише. Окружење, људски фактор и доступност кредита систему су фактори који му омогућавају да функционише током дана и ноћи, а такође се односе и на инструменте који управљају платним системом. Дакле, сви они инструменти који су имплементовани у БиХ су слични ономе што је урађено у другим државама. Када је ЦББиХ то омогућила и када је добила хардвер и софтвер од УСАИД-а, тај пакет хардвера и софтвера је био сличан пакетима имплементованим у другим државама Европе. Инфраструктура је компатибилна, али оvdје имате аранжман валутног одбора који спречава ЦББиХ да "подмаже" систем, а под "мазивом" подразумијевам "intraday" или "overnight" кредите. Систем, стога, мора радити са високим степеном поузданости. Тиме успоставља ограничења.

Што се тиче инструмената који се користе оvdје, најпопуларнији начин је платни налог. Платни налог је релативно сигурна врста инструмента, јер уколико немате новаца на вашем рачуну, не можете га ни потрошити, односно не можете издати платни налог. У другим државама постоје разне врсте мање сигурних платних инструмената, попут дебитних трансакција или појединих картица, које омогућавају стварање кредита, а који се може отплатити након шест или више мјесеци. Куповина путем неограниченог кредита би могла нашкодити економији у транзицији као што је босанскохерцеговачка, јер би појединци могли злоупотријебити ову привилегију превеликим задужењем без могућности отплате дуга. Ствари попут завода за платни промет као инструмента који је био коришћен, правног оквира који су

одредили УН и Уред високог представника (ОХР), су неке од ствари које су другачије у БиХ него у појединим другим европским земљама.

Основни недостатак система су разлике у законима који су донесени на ентитетском нивоу. У идеалном случају, закони који се односе на банкарство требали би бити донесени на државном

нивоу. Ове ствари су различите, али систем и начин на који оперира су усклађени. Гувернеру ЦББиХ сам рекао да би биле пожељне неке измјене, односно у идеалном случају дошло би до одређених измјена у правном оквиру. С обзиром на начин на који су важећи закони обликовани, то је нешто што би требало узети у разматрање. Препоручио бих ЦББиХ да, такође, узме у обзир банке и производе који су доступни и да буде спремна примити те производе онако како они буду долазили кроз комерцијалне банке. Ово ће, можда, захтијевати одређене измјене у хардверу и софтверу. У основи, систем је усклађен, те стога могу дати јако високе оцјене ЦББиХ.

Већ дуже вријеме сте у овом послу и раније сте били присутни на овим просторима. Можете ли рећи нешто више о вашим активностима?

Поред дуготрајне каријере током које сам се концентрисао на централно банкарство и платне системе у District Federal Reserve Bank у Minneapolis, САД, десет година сам провео као експерт ММФ-а за платне системе. Ово ми је омогућило да радим на реформи платних система у 23 земље у транзицији, међу којима су и Словенија, Хрватска, Србија, Косово и БиХ. Хтио бих нагласити да је имплементација реформе платног система у овим државама бивше Југославије у принципу била иста. Али, Словенија, Хрватска и Македонија нису користиле исти систем реформе, јер су заводи за платни промет, иако прилагођени условима тржишне економије, радили или још увијек раде паралелно са операторима платних система, тј. централном банком. То значи да заводи за платни промет у појединим ситуацијама још увијек компликују процес између клијената и банака. Стога, то није идеално окружење и за њих не бих могао дати онакав закључак какав сам дао за БиХ.

Шта ће бити главни закључак вашег извјештаја?

Бх. платни систем је здрав, сигуран, надоградив и поуздан. Како банке буду уводиле нове услуге, тако ће и он морати бити надограђиван.

Леонард Фернелиус

Одржан трећи састанак у Бањој Луци

Босна и Херцеговина могла би у новембру 2003. године добити Развојну стратегију. Документ "Развојна стратегија" (ПРСГ) садржи и елементе који се тичу тржишта капитала. Стога ће вјероватно и Вијеће за тржиште капитала дискутовати о имплементацији ове стратегије, саопштио је гувернер Централне банке БиХ (ЦББиХ) **Питер Никол** на трећој сједници Вијећа за тржиште капитала БиХ, која је одржана 30. октобра у Бањој Луци. Информацију учеснике Вијећа о посљедњим дешавањима у области тржишта капитала, гувернер је указао и на чињеницу да је из Нацрта закона о хартијама од вриједности Дистрикта Брчко, на препоруку Вијећа за тржиште капитала, избачена одредба која је предвиђала оснивање треће берзе у БиХ. То показује, казао је гувернер, да ово вијеће има утицаја. У периоду

од друге сједнице Вијећа, БиХ је покренула процес добијања кредитног рејтинга, а позитиван аспект представља и повећање промета на берзама у БиХ. Иако је ријеч о релативно малим бројевима, позитивно је то што очигледно постоји тржиште, рекао је гувернер Никол. Значајним сматра питање како ће држава ријешити унутрашњи дуг, при чему постоји неколико опција, а све укључују издавање хартија од вриједности. Експерт US Treasury-а (Министарство финансија САД) Ен Шворц презентовала је резултате активности на изради нацрта закона о унутрашњем дугу. Радна

група на државном нивоу предложила је да у овај нацрт закона буде укључен и постојећи Закон о вањском дугу, те би тако БиХ имала закон о укупном дугу. У парламентарну процедуру био би упућен почетком идуће године. Током дискусије истакнуто је да би приликом успоставе

герише доношење одлуке о усвајању и примјени међународних и европских стандарда за цијели финансијски сектор, а не само тржишта капитала, са јасно дефинисаним роком, потом паралелну provedбу реформи на страни понуде и потражње тржишта капитала, те да уз повезивање берзи, буде актуелизовано питање слободног протока капитала. Након састанка, Бањалучка и Сарајевска берза организоване су презентацију информатичког повезивања берзи са простора бивше Југославије: Сарајевске, Бањалучке, Македонске, Београдске, Вараждинске, Подгоричке и Љубљанске берзе. Ријеч је о информационом порталу који садржи све релевантне податке о берзама, њиховим члановима, трговању, хартијама од вриједности којима се тргује, те остале информације у вези са тржиштем капитала.

државног тржишта хартија од вриједности требало искористити постојећу инфраструктуру. На састанку је презентован документ под називом "Стање и развој тржишта капитала у БиХ" Дамира Ћосића, економског аналитичара у Одјељењу за економска истраживања ЦББиХ. Циљ овог рада био је да постави општу стратегију за развој тржишта капитала у БиХ, фокусирајући се на неопходне предуслове као што су развој понуде на тржишту, развој потражње на тржишту капитала и успоставу одговарајуће инфраструктуре за посредовање између ове двије стране. Документ су-

У уводном излагању гувернер Никол је подржао овај пројекат. При томе је истакао да је презентација портала веома важна, јер показује да је БиХ почела процес успоставе дјелотворног тржишта капитала, те да они који раде у овој области схватају да БиХ, као мала земља, неће бити у стању самостално развити широка и ефикасна тржишта капитала. "Ја сам заступљао регионални приступ питању берзи и других питања тржишта капитала. Ова презентација показује да су ме берзе послушале и већ подuzeле кораке", закључио је гувернер.

УРЕД US TREASURY-а У САРАЈЕВУ

Семинар о тржишту државних хартија од вриједности

Систем државних хартија од вриједности, трговина, поравнање, те остале активности на овом тржишту били су тема семинара "Тржиште државних хартија од вриједности", који је за упосленике Централне банке БиХ (ЦББиХ) организовао Уред US Treasury-а (Министарства финансија САД) у Сарајеву.

С обзиром на то да до сада у БиХ није било издавања хартија од вриједности овај семинар, током којег су предавања одржали савјетници US Treasury **Кит Крчак** и **Елин Гринволд**, послужио је да би упосленици ЦББиХ изблиза били упознати с овим веома важним сегментом финансијског система једне државе. Говорећи о значају тржишта хартија од вриједности, Кит Крчак је нагласио да издавање хартија од вриједности представља најважнији неинфлаторни начин финансирања владе једне државе, било

да су у питању финансирање дефицита или капитални пројекти. "Нема потребе за штампањем новца или за узимањем кредита од централне банке. Ово је најважнија особина, јер у околностима када влада не може доћи до неопходног новца, она узима директни кредит од централне банке или се задужује у иностранству. Многи примјери широм свијета, попут Аргентине, показују да то

може имати поражавајуће резултате", нагласио је Крчак и додао како издавање државних вриједносница, такође, представља једно од средстава у вођењу монетарне политике. Централна банка заузима значајно мјесто у цијелом процесу, јер она је најчешће организатор аукција хартија од вриједности, другим ријечима, агент министарства финансија у процесу трговине. Такође, централна банка обезб-

јеђује информације о стању на тржишту, те има савјетодавну функцију за министарство финансија, док министарство има задатак да правилно распореди структуру доспијећа хартија од вриједности. Говорећи о техничком дијелу процеса поравнања, клирингу, те о операцијама депозита државних хартија од вриједности, Елин Гринволд је истакла да добро успостављена инфраструктура и одјели подршке представљају квалитетну основу за рад тржишта државних хартија од вриједности. "Рад Back Office-а је основа добро организованог и ефикасног тржишта хартија од вриједности", нагласила је Гринволд. Представница US Treasury-а је истакла да приликом планирања система и процедура рада на тржишту треба бити наглашено минимизирање оперативних ризика, при чему је најважније нагласити постојање адекватног disaster recovery система (систем за заштиту од ризика). Предавање је завршено презентацијом неопходних корака у процесу клиринга и поравнања. Презентацији експерата US Treasury-а присуствовао је већи број службеника Одјељења за платне системе и Одјела за банковне услуге.

Елин Гринволд

Кит Крчак

Банкарски сектор у БиХ у првих шест мјесеци 2003. године

Пише: Љиљана Маријановић

Према Информацији о пословању банкарског сектора у БиХ у првом полугодишту ове године, ентитетске агенције за банкарство одузеле су четири банкарске дозволе због статусне промјене спајања са другом банком. Дозвола је одузета Господарској банци д.д. Сарајево и ЛТ Комерцијалној банци д.д. Ливно због спајања у ЛТ Господарску банку д.д. Сарајево, Рајфајзен банци ХПБ д.д. Мостар због припајања Рајфајзен банци д.д. БХ и Привредној банци Добој због припајања Павловић интернешнл банци Бијељина.

У статусној промјени спајања издата је једна дозвола за оснивање и рад, ЛТ Господарској банци д.д. Сарајево. У првом полугодишту 2003. године четири банке су стављене под привремену управу, од којих је једна припојена већ постојећој банци (Привредна банка Добој припојена Павловић интернешнл банци Бијељина). Под привременом управом било је укупно шест банака: Господарска банка д.д. Мостар, Херцеговачка банка д.д. Мостар, Уна банка д.д. Бихаћ, Љубљанска банка д.д. Сарајево, Поштанска банка д.д. Сарајево и Привредна банка Српско Сарајево. У БиХ је 30. јуна 2003. године пословало 37 банака.

Број банака по структури власништва видљив је из следећег прегледа:

	31. 12. 2001.	31. 12. 2002.	31. 03. 2003	30. 06. 2003
Укупан број банака	48	40	38	37
Од тога:				
- приватне банке	36	34	32	30
- државне банке	12	6	6	7

У односу на претходни период, повећан је број банака са претежно државним капиталом, јер је Влада Федерације БиХ докапитализовала БОР банку Сарајево.

Капитал комерцијалних банака

Укупан капитал комерцијалних банака у БиХ 30. јуна 2003. године износио је 1,08 милијарди КМ и већи је за 89 милиона КМ или за девет посто у односу на стање крајем 2002. године. У структури укупног капитала, основни капитал учествује са 83, а допунски са 17 посто. Акциони капитал износио је 765 милиона КМ и већи је за 20 милиона КМ или за три посто у односу на крај 2002. године. Структура капитала није се мијењала у односу на структуру крајем 2002. године. Учешће приватног капитала у укупном капиталу 30. јуна било је 90 посто, од чега је приватни домаћи капитал износио 23, а приватни страни капитал 67 посто.

Актива банака

Билансна актива крајем јуна 2003. године износила 5,99 милијарди КМ и у односу на крај 2002. године већа је за 472 милиона КМ или за девет посто. У структури активе најзначајније је учешће кредита са 58 посто. Новчана средства учествују са 32 посто, фиксна актива са седам, а остала актива са три посто. У структури новчаних средстава највеће учешће имају депозити на рачунима код депозитних институција у иностранству, 68 посто. У односу на крај 2002. године, учешће је повећано за шест посто. На рачунима у иностранству банке држе 1,3 милијарде КМ што је за осам посто више у односу на крај 2002. године.

Пасива банака

У укупној пасиви банака, обавезе учествују са 86, а капитал са 14 посто. У укупној пасиви, депозити учествују са 75, капитал са 14 и остале обавезе са 11 посто. Уколико се посматрају номинални износи, видљиво је да су депозити повећани за девет посто у односу на крај 2002. године, а капитал је повећан за три милиона КМ. Укупни депозити 30. јуна износили су 4,52 милијарде КМ и већи су за девет посто у односу на стање депозита крајем 2002. године. Посматрајући секторску структуру депозита најзначајније је учешће депозита грађана са 39 посто, затим приватних предузећа и друштава са 16 посто, владиних институција са 12 посто, јавних предузећа са 12 и осталих депозита са 21 посто. У валутној структури депозита, уочено је повећање депозита у домаћој валути за три посто, а депозити у иностранству валути повећани су за један посто. Међутим, депозити у иностранству валути и даље су знатно већи и у укупним депозитима учествују са 57 посто.

Посматрано по рочности, 76 посто депозита чине краткорочни, а 24 посто дугорочни депозити.

Штедња становништва крајем јуна 2003. године износила је 1,66 милијарди КМ и већа је за седам посто у односу на крај 2002. године. У осам банака концентрисано је 89 посто штедње. Штедња у иностранству валути износила је 1,26 милијарди КМ и у укупној штедњи учествује са 76 посто, а штедња у домаћој валути износила је 403 милиона КМ и у укупној штедњи учествује са 24 посто. До 30. јуна, Агенција за осигурање депозита БиХ у чланство је примила 11 банака.

Кредити

Укупно усмјерени кредити у првом полугодишту 2003. године износе 3,65 милијарде КМ и већи су за 14 посто у односу на крај 2002. године. У секторској структури кредита, 47 посто чине кредити становништву, 41 посто кредити приватним предузећима, осам посто јавним предузећима и четири посто осталом сектору. Кредити становништву повећани су за 22 посто у односу на крај 2002. године.

Активу већу од 500 милиона КМ у БиХ имале су само три банке.

у милионима КМ

Величина банака према активи:	
- више од 500 милиона КМ	три банке
- од 300 до 500 милиона КМ	двје банке
- од 100 до 300 милиона КМ	девет банака
- мање од 100 милиона КМ	23 банке

Moody's израђује први суверени кредитни рејтинг БиХ

Босна и Херцеговина ће у првом кварталу 2004. године добити први суверени кредитни рејтинг, чија је израда повјерена америчкој компанији Moody's. Одлуку о изради првог бх. кредитног рејтинга донио је Савјет министара БиХ почетком ове године, а

вођење пројекта је препуштено Централној банци БиХ (ЦББиХ) која ће сносити трошкове израде рејтинга. Добијање кредитног рејтинга је важно из више разлога. У основи, он

представља способност емитента (у овом случају државе) да отплати дуг. Тако, свака суверена држава која жели да се задужи на међународном тржишту капитала мора имати кредитни рејтинг. Што је кредитни рејтинг бољи, бољи су и услови кредита који се нуде држави. Он је веома важан и за потенцијалне стране инвеститоре који на основу њега добијају својеврсну оцјену економије државе у коју намјеравају улагати, што је важан податак и за владу те државе како би могла правилно оцијенити садашње стање и подузети неопходне кораке на његовом унапређењу. На крају, кредитни рејтинг је у случају БиХ неопходан. Наиме, сада у свијету постоји неколико финансијских магазина који објављују неформалне кредитне рејтинге и који БиХ дају јако лош рејтинг. Како је нагласио гувернер ЦББиХ **Питер Никол**, добијањем сувереног кредитног рејтинга за БиХ биће онемогућено објављивање непровјерених и по БиХ штетних информација. "Рејтинг је јако значајно средство за финансијски маркетинг. Чак и релативно лош рејтинг биће бољи од оног

какав сада имамо. Већина таквих неформалних рејтинга додијељена је БиХ на основу недовољних и непрецизних информација и мислим да су јако лоши", рекао је Никол.

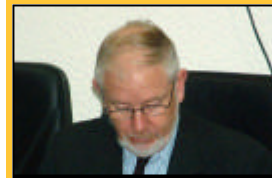
У свијету постоји око 70 агенција које се баве израдом кредитног рејтинга, но три се узимају као најмјеродавније: Standard & Poors, Moody's и Fitch.

С обзиром да БиХ до сада није имала израђен кредитни рејтинг, те да је ово нови процес и за ЦББиХ, ангажована је компанија Triple A из Беча која има савјетодавну улогу у процесу добијања рејтинга. Агенција Moody's је изабрана на основу тендера на којем је понудила најповољније финансијске услове.

Након што је одабрана агенција која ће израдити кредитни рејтинг БиХ, у ЦББиХ је одржан састанак представника државних и ентитетских институција, агенција и група које ће бити укључене у процес добијања кредитног рејтинга. "На састанку су били представници Предсједништва БиХ, Савјета министара БиХ, ентитетских

влада, као и државне и ентитетских агенција за статистику. Основали смо

Рејтинг БиХ

Приликом објављивања почетка процеса добијања кредитног рејтинга, гувернер Никол је рекао како очекује да ће БиХ

добити рејтинг Б. "Једноставно, не постоји начин да БиХ добије рејтинг А, али уопште не очекујем и био бих изузетно разочаран када бисмо добили рејтинг Ц", нагласио је гувернер и додао да добијање првог рејтинга није крај процеса. "Када добијете први рејтинг, то није крај, увијек постоји могућност да он буде поправљен, а тај први рејтинг индицира које све ствари морају бити поправљене да би и рејтинг био поправљен", рекао је Никол.

радну групу која ће припремити врло опсежне квалитативне и квантитативне податке који ће бити предати компанији Moody's прије него што њихова мисија дође у БиХ", нагласио је гувернер Никол.

На крају треба истаћи да, уз БиХ изузетно мали број земаља у Европи још увијек нема израђен кредитни рејтинг, а то су: Албанија, Бјелорусија, Србија и Црна Гора и Македонија. Једина земља која још није покренула активности на добијању рејтинга је Албанија.

Начини оцјењивања рејтинга

Рејтинг се оцјењује словном оцјеном и то са А, Б или Ц, с тим што у свакој оцјени постоје и различити поднивои, као нпр. ААА, АА или само А. Субјекти који су оцјењени оцјенама које почињу са А или Б сматрају се погодним субјектима за инвестирање. Најјачи кредитни рејтинг, ААА, у Европи имају Аустрија, Француска и СР Њемачка. Ова оцјена означава најмању вјероватност да дуг неће бити враћен. Оцјена од само једног слова А означава малу вјероватност да дуг неће бити враћен, али је осјетљивост

такве земље на промјене околности већа од земље са три А оцјеном. Међу земљама које имају рејтинг А је и Словенија. Оцјена БББ означава добродужника, малу вјероватност проблема, али би промјене околности могле угрозити враћање дуга. Оцјене од ББ и ниже означавају тзв. шпекулативне кредитне рејтинге за земљу и имају их Бугарска, Турска и Румунија. Постоји такође и оцјена која се даје субјектима који уопште не враћају дуг, а то је оцјена SD (*selective default*) и има је Аргентина.

ОД НАРЕДНЕ ГОДИНЕ

Јединствени регистар банкарских рачуна

Почетком наредне године требало би да буде успостављен јединствени регистар банкарских рачуна какав постоји у већини земаља. Јединствени регистар банкарских рачуна највише ће помоћи комерцијалним банкама, пореској управи и полицији приликом откривања финансијских структура и трансакција које компаније и појединци могу искористити на неза-

конит начин, као што су избегавање плаћања пореза и прање новца. Функционисао би тако да банка, приликом отварања рачуна и примјеном тзв. идентификационог пореског броја, може провјерити да ли клијент у другој банци посједује рачун који је блокиран, а за који надлежне институције не знају. То ће омогућити пореским властима, финансијској полицији и судовима да

пронађу све рачуне таквих клијената и против њих подзму кораке. У Централној банци БиХ (ЦББиХ) већ је основан пројектни тим који на томе ради са комерцијалним банкама. Одлуку о томе ко ће имати приступ јединственом регистру банкарских рачуна донијеће Комитет за спречавање прања новца који већ постоји, али је познато да неће бити јаван.

Добит ЦББиХ у првих девет мјесеци већа од пројциране

Према Финансијским извјештајима за девет мјесеци ове године, Централна банка БиХ (ЦББиХ) остварила је нето добит у износу од 28.239.721 КМ, што је за 4,4 милиона КМ или 18,56 посто више у односу на пројцирану добит. То је утицало на повећање капитала и резерви ЦББиХ који су износили 206.572.202 КМ. Закључно са 30. септембром 2003. године, девизне резерве износиле

су 2.530.276.152 КМ и њихово повећање резултат је примјене нове одлуке о обавезној резерви која је ступила на снагу 1. јуна 2003. године. Монетарна пасива била је 2.383.109.006 КМ, а обавезе према нерезидентима 1.088.883 КМ. Слободне девизне резерве значајно су повећане у односу на крај прошле године и 30. септембра 2003. године износиле су 146.078.263 КМ. Укупна актива и

пасива износиле су 2.600.007.707 КМ, док су хартије од вриједности и девизни депозити трећих лица која се држе код иностраних банака, а евидентирани су ванбилансно, износили 252.113.181 КМ. Финансијске извјештаје ЦББиХ за девет мјесеци ове године усвојили су Управа ЦББиХ на сједници одржаној 23. октобра, те Управни одбор на сједници одржаној 29. октобра.

САОПШТЕЊА ЗА ЈАВНОСТ

У СЕПТЕМБРУ 1.590.884 ТРАНСАКЦИЈЕ РТГС И ЖИРОКЛИРИНГА

У септембру 2003. године извршено је укупно 1.590.884 трансакције РТГС-а (хитне и трансакције веће од 20.000 КМ) и жироклиринга (трансакције мањих вриједности), укупне вриједности 2,18 милијарди КМ. Од тога, посредством РТГС система извршено је 28.676 трансакција вриједности 1,27 милијарди КМ, те 1.562.208 трансакција жироклиринга, укупне вриједности 915 милиона КМ. Број и вриједност трансакција РТГС-а и жироклиринга у септембру повећан је у односу на август 2003. године, када је извршено 1.459.208 трансакција РТГС-а и жироклиринга, укупне вриједности 2,05 милијарди КМ. Мањи број трансакција у августу у односу на септембар 2003. године био је због годишњих одмора, те је стога ријеч о сезонским осцилацијама. У периоду од 1. јануара до 30. септембра 2003. године, обављено је укупно 12.950.954 трансакције РТГС-а и жироклиринга, чија је укупна вриједност 17,5 милијарди КМ. У поређењу са септембром 2001. године, број трансакција повећан је за 55,6 посто, а њихова вриједност за 46,8 посто, док је у односу на исти мјесец прошле године, број трансакција повећан за 14,6 посто, а вриједност за девет посто. Током септембра 2003. године, десет банака је учествовало са око 69 посто у укупном броју трансакција РТГС-а и жироклиринга и са око 63 посто у вриједности свих трансакција, док је 12 банака учествовало са мање од један посто. На почетку функционисања, 2001. године, у платни систем је било укључено 40 комерцијалних банака. У међувремену је укључено седам, а искључено 12 банака, те је у платном систему БиХ сада укупно 35 комерцијалних банака.

ОД ИДУЋЕ ГОДИНЕ ИЗВЈЕШТАЈИ О ВЛАДИНИМ ФИНАНСИЈАМА

У оквиру настојања да унаприједи макроекономску статистику, Централна банка БиХ (ЦББиХ), од идуће године, почеће објављивати извјештаје о вла-

диним финансијама за све нивое власти у БиХ. То ће омогућити квалитетнију макроекономску анализу и процјену одрживости владиних фискалних политика. Истовремено ће и јавност моћи на разумљивији начин пратити развој ситуације у фискалној сфери. Стога је у посјети БиХ боравила експертна мисија Међународног монетарног фонда (ММФ) која је радила на успостави најновијих међународних стандарда за прикупљање и обраду фискалне статистике. Током посјете, мисија је одржала састанке са представницима министарства финансија БиХ и оба ентитета, те статистичких институција који су подржали успоставу статистике владиних финансија. У дискусијама су сагледани проблеми у прикупљању података и увођењу модерних класификација и договорени начини на који ће министарства достављати податке у ЦББиХ. Значајну помоћ овом пројекту пружиће Америчка агенција за међународни развој (УСАИД), која ће омогућити електронско увезивање и преузимање података из трезорског система. ЦББиХ је организовала и дводневни стручни семинар о прикупљању статистике владиних финансија током којег су представници министарства финансија БиХ и оба бх. ентитета, статистичких институција и ЦББиХ упознати са међународним стандардима за прикупљање и дистрибуцију фискалних статистика, које је ММФ ревидирао 2001. године.

АНКЕТА О СТРАНИМ ИНВЕСТИЦИЈАМА

Централна банка БиХ (ЦББиХ) почиње provedбу опсежне анкете о страним инвестицијама у БиХ, коју ће реализовати њен Одјел за економска истраживања и статистику. Постојећи подаци нису адекватни, јер не обухватају све стране инвестиције и не слиједе међународне стандарде, те тако нису упоредиви са другим земљама. Такође, не постоје ни подаци о нашим инвестицијама у иностранству, нити о позајмљивањима домаћих предузећа из иностранства. Тачни подаци о страним инвестицијама су од кључне важности за сагледавање укупног стања у бх. економији и за формулисање економских политика. Прецизније мјерење

страних инвестиција је нарочито важно за платни биланс земље с аспекта финансирања дефицита текућег рачуна, али и за привлачење нових инвестиција. Ово је прво овакво истраживање у БиХ у складу са међународном методологијом, а које се редовно проводи у већини других земаља. За провођење ове анкете ЦББиХ је добила подршку надлежних државних и ентитетских министара. Анкета ће обухватити скоро 1.000 предузећа и комерцијалних банака у БиХ који би могли имати директне стране инвестиције. Гувернер ЦББиХ Питер Никол позива сва предузећа да благовремено и што тачније попуне обрасце који ће им бити достављени, те их увјерава да ће достављени подаци бити повјерљиви и коришћени искључиво у статистичке сврхе. Резултати анкете биће познати крајем ове године.

ПОДАЦИ ЦББИХ О ШТЕДЊИ ГРАЂАНА

Штедња грађана у комерцијалним банкама у БиХ, закључно са 30. септембром 2003. године, износила је 1,8 милијарди КМ, што представља повећање од 11,1 посто у односу на крај 2002. године. Повећање нивоа штедње грађана код комерцијалних банака показује да повјерење грађана у банкарски сектор све више јача, а важан разлог био је успостављање Агенције за осигурање депозита БиХ која је обавезна осигурати и, у случају престанка рада банке чланице, исплатити депозите у износу до 5.000 КМ. Подаци Централне банке БиХ (ЦББиХ) који су прикупљени у складу са методологијом Међународног монетарног фонда (ММФ) показују да од укупних депозита становништва, депозити у инострану валуту изnose око 1,3 милијарде КМ или 73,5 посто, а депозити у домаћој валути око 500 милиона КМ или 26,5 посто. У погледу рочности, орочени и штедни депозити изnose око 950 милиона КМ или 52,8 посто, а депозити по виђењу око 850 милиона КМ или 47,2 посто. Од 1,8 милијарди депозита становништва, око 80 посто депозита је концентрисано у осам комерцијалних банака у БиХ.

ЦББиХ наставља образовати своје кадрове

Економиста II у Служби за статистику монетарног и финансијског сектора **Драгана Бурић** борави у Вашингтону, гдје се од 6. октобра до 7. новембра одржава семинар о теми "Монетарна и финансијска статистика", чији је организатор Међународни монетарни фонд (ММФ). Економски аналитичар у Одјељењу за економска истраживања **Сандра Хливњак** присуствовала је семинару чији је назив био "Финансијско програмирање и политике". Семинар је одржан од 13. до 17. октобра у Бечу. Економиста I у Служби Front Office-a у Одјељењу за банкарство мр. **Емина Бродлија** похађала је семинар о стратешким одлукама у управљању резервама. Семинар је организовала Банка Енглеске. Банка Француске организовала је семинар о интерној ревизији у централној банци. Одржан је од 20. до 24. октобра у Mame la Valle, а присуствовала му је главна контролорка у Уреду главног контролора ЦББиХ **Јасмина Халилбеговић**. Тродневном семинару о теми "Управљање ризиком девизних резерви", који је одржан у Амстердаму у организацији Банке Холандије, присуствовала је **Василија Араповић**, руководилац Одјељења за мониторинг и анализе. Стручњак за рачунарску мрежу у Одјељењу за информациону технологију мр. **Кемал Хајдаревић** и сервисер за хардвер у овом одјељењу **Јасмир Ђеман** похађају семинар у Сарајеву чија је тема одржавање рачунарске мреже. У Сарајеву је 10. и 11. октобра организован семинар под називом "Глобализација и политичка

економија развоја у транзицијским економијама: од транзиције до развоја". У раду овог семинара учествовали су руководиоци Одјељења за статистику **Амир Хаджиомерагић**, те економски аналитичари у Одјељењу за економска истраживања **Небојша Настић** и **Сандра Хливњак**. Организатор је био Центар за међународну сарадњу при Економском факултету у Сарајеву. Семинару о банкарству и супервизији у Словенији, који је одржан од 27. до 30. октобра у Љубљани, присуствовале су **Љиљана Маријановић**, координатор за банковну супервизију у Уреду гувернера ЦББиХ и **Рената Барић**, преводилац у Уреду гувернера ЦББиХ. **Љиљана Маријановић** присуствовала је и семинару о банковној супервизији, који је у организацији Америчке агенције за међународни развој (УСАИД) од 20. до 23. октобра одржан у Бањој Луци. Административни асистенти **Данијела Голијанин**, **Маријана Ковачевић**, **Сања Маркотић** и **Азра Ајановић** боравиле су у Болу на Брачу, гдје је од 13. до 18. октобра, у организацији Андрагошког центра из Загреб, одржан семинар о комуникацијским вјештинама. За службенике одговарајућих служби ЦББиХ, представнике министарства финансија БиХ, оба ентитета, Дистрикта Брчко који су извор за статистику владиних финансија, те представнике статистичких завода на државном и ентитетском нивоу, Одјељење за статистику ЦББиХ приредило је семинар о статистици владиних финансија. Семинар је одржан 6. и 7. октобра у Сарајеву.

Позив упосленим за коришћење годишњег одмора

С обзиром на то да се календарска година ближи крају, Служба за кадрове послове Централне банке БиХ (ЦББиХ) подсјећа службенике који до сада нису користили годишњи одмор за 2003. годину да то учине најкасније до 31. децембра 2003. године. Уколико до 31. децембра службеници не почну користити цијели или дио годишњег одмора за текућу годину, доћи ће у ситуацију да изгубе право на годишњи одмор за ову годину. Службеник-приправник у Одјељењу за мониторинг и анализе **Маша Ченгић**, почела је радити 1. октобра након што јој је истекло неплаћено одсуство. У складу са раније донесеним програмом обуке приправника, проћи ће обуку кроз остале организационе јединице ЦББиХ. По завршетку обуке и истеку приправничког стажа полагаће приправнички испит пред Испитном комисијом. ЦББиХ у току октобра није примила ниједног службеника, нити је било службеника који су напустили ЦББиХ. Такође, није било распоређивања службеника на друга радна мјеста. У ЦББиХ су упослена 264 службеника, од којих је 260 у радном односу на неодређено, а четири службеника у радном односу на одређено вријеме. Од 260 службеника на неодређено вријеме, један је у својству приправника.

Упосленицима ЦББиХ честитамо предстојећи вјерски благодан

ВИЈЕСТИ ИЗ ГЛАВНИХ ЈЕДИНИЦА И ФИЛИЈАЛА

ГЈ САРАЈЕВО

Обрачун обавезне резерве за 29. период, од 11. до 20. октобра 2003. године, извршен је према стопи од 1,99 посто и укупна накнада банкама износила је 226.189,00 КМ. Основица за обрачун обавезне резерве повећана је за десет посто у односу на претходни обрачунски период, тако да износи 3.081.452.068 КМ. За исти проценат повећано је и просјечно стање на рачунима резерви, које износи 409.186.172 КМ, те банке на рачунима резерви имају 255.113.569 КМ више него што је обавеза. Разлог овог повећања је накнада коју Централна банка БиХ (ЦББиХ) исплаћује банкама. У току октобра настављено је повећање продаје КМ банкама. До 28. октобра продато је 71.498.141,87 КМ, а купљено 12.679.150,00 КМ, што значи да је позитиван ефекат купопродаје износио 58.818.991,87 КМ. Продаја и куповина КМ варијала је током 2003. године. Највећи позитиван ефекат купопродаје био је у марту и износио је 86.198.180,85 КМ, док је највећи негативни ефекат био у јануару када је износио

189.413.154,41 КМ. Разлози ових осцилација огледају се у томе што банке већу куповину КМ обављају у мјесецу истека квартала, а већу продају у првом мјесецу почетка квартала како би се прилагодили прописима Агенције за банкарство који се односе на ризичност активе. Од почетка године укупан ефекат купопродаје је позитиван и износи 153.467.241,00 КМ.

ГЈ МОСТАР

На нивоу Главне јединице (ГЈ) Мостар у септембру обрађено је укупно 135.384 трансакција, од чега 132.920 трансакција жироклиринга и 2.464 трансакције РТГС-а.

ГБРС БАЊА ЛУКА

У октобру, Служба за трезорске послове обавила је 290 готовинских трансакција. Примљено је в ише од 2.100.000 комада новчаница и скоро 300.000 комада кованог новца. Експертизом је обухваћено 40 предмета који се односе на новчанице за које се основано сумња да су фалсификоване.

Сви послови и задаци ликвидатуре и трезора су успјешно реализовани.

ФИЛИЈАЛА ПАЛЕ

Просјечан салдо рачуна резерви комерцијалних банака у односу на претходни мјесец повећан је за 2,2 посто. Просјечан број продаје КМ у октобру у односу на претходни мјесец опао је за 2,7 посто, док је просјечан број куповине КМ повећан за 23,6 посто. Позитиван салдо продаје и куповине КМ на нивоу Филијале Пале у односу на претходни мјесец повећан је за 1,6 посто.

ФИЛИЈАЛА БРЧКО

У октобру повећана је вриједност улаза КМ и евра у односу на претходни мјесец. Тако је забиљежено повећање вриједности КМ за 12,86 посто, а евра за 21,76 посто. Руководилац Филијале Брчко **Мирзета Арнаутовић** присуствовала је семинару у Брчком о теми "Проведба Закона о спречавању прања новца у Брчко Дистрикту БиХ", који је организовала Пореска управа Брчко Дистрикта БиХ.

ЦЕНТРАЛНА БАНКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Мјесечни биланс стања (привремени) од 30. септембра 2003.
Објашњења

Мјесечни биланс стања се издаје да би се обезбиједиле информације о раду Централне банке Босне и Херцеговине према правилу валутног одбора и да би се понудиле посебне информације које захтјева Закон о Централној банци Босне и Херцеговине.

Неке посебне карактеристике биланса стања од 30. септембра су:

На дан 30. септембра Банка је задовољила обавезе правилу валутног одбора како то наводи члан 31. Закона.

Стање нето стране активе превазилази њену монетарну пасиву у конвертибилним маркама (КМ) за 146.078.263 КМ. Ово је приказано у ставки нето девизна актива минус монетарна пасива.

Девизна актива је сачињена углавном од депозита који се држе код ино-банака.

Биланс стања такође приказује композицију држања валута тако што их диференцира у ЕУР и остале валуте.

Банчини девизни депозити доносе приход од камата за Банку.

Монетарна пасива је у највећем обиму представљала обавезу Банке за КМ новац у оптицају (1.686.090.427 КМ) и резервне депозите резидентних банака (665.000.501 КМ).

Капитал и резерве одражавају почетни капитал и резерве, акције и акумулиране добити Банке од почетка њеног рада 11. августа 1997.

Као депозитар за чланство Босне и Херцеговине у ММФ-у, Банка исказује у билансу стања ММФ-ове рачуне 1 и 2 као страну пасиву, и чува хартије од вриједности Владе Босне и Херцеговине везане за чланство. Истовремено дјелујући и као фискални агент у име Владе у њеним односима са ММФ-ом, Банка евидентира средства и обавезе Владе везане за чланство на повјерљачким рачунима одвојеним од биланса стања.

Консолидацијом свих рачуна везаним за чланство Босне и Херцеговине у ММФ-у израчунава се обавеза као нето чланска позиција од 237.012.277 КМ.

Банка, такође, води одређене рачуне страних валута у смислу споразума између Владе Босне и Херцеговине и страних влада и финансијских организација, као и девизне рачуне државних институција и агенција за које Банка дјелује као агент. Како ови рачуни нису нити актива нити пасива ЦББиХ, они нису укључени у горе наведени биланс стања. Укупни износ средстава која се држе на овим рачунима је био 252.113.181 КМ.

Даљи упити који се тичу Мјесечног биланса стања могу се упутити Одјељењу за рачуноводство и финансије у Сарајеву на тел. (33) 27 81 19, факс. (33) 27 82 94. Представници медија могу се обратити Служби за односе с јавношћу на тел. (33) 27 81 23, факс. (33) 27 82 96.

Централна банка Босне и Херцеговине је независна монетарна институција БиХ и нема никаквих организационих веза са било којом пословном банком.

ЦЕНТРАЛНА БАНКА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
Мјесечни биланс стања (привремени) од 30. септембра 2003.
(износи у КМ еквивалентима)

АКТИВА		Укупан износ	EUR	Остале валуте
1	Девизна актива	2.530.276.152	2.519.424.447	10.851.705
1.1	Готовина	30.661.821	30.632.940	28.881
1.2	Краткорочни депозити	2.490.409.974	2.488.791.507	1.618.467
1.3	СДР у ММФ-у	9.204.357	0	9.204.357
2	Остала актива	69.731.555		
УКУПНА АКТИВА (1 + 2)		2.600.007.707		

ПАСИВА		Укупан износ
3	Монетарна пасива	2.383.109.006
3.1	Валута у оптицају	1.686.090.427
3.2	Кредитни биланс резидентних банака	665.000.501
3.3	Кредитни биланс осталих резидената	32.018.078
4	Обавезе према нерезидентима	1.088.883
5	Остала пасива	9.237.616
6	Капитал и резерве	206.572.202
УКУПНА ПАСИВА (3+4+5+6)		2.600.007.707

Нето девизна актива минус монетарна пасива (1 - 3 - 4)	146.078.263

Јасмина Халилбеговић
Главни контролор

P. W. Nichol
Гувернер
Сарајево (датум) 22. 10. 2003.